

Psihiatrični pogledi na nekatera vprašanja mladostniškega prestopništva

Martina Tomori*

1. Mladostni prestopniki

Vedenje, ki ni v skladu z družbenimi in pravnimi normami, s psihološkega stališča pa nikakor ni enostaven in enoten problem. Psihiater se pri oceni človekovega vedenja ne sme opirati le na zunanje značilnosti in končni učinek ter posledice nekega dejanja ali ravnanja. Upoštevati mora tudi motive in psihodinamiko, torej notranje silnice, ki so v soigri z zunanjimi dejavniki privedle do dejanja, ki je prešlo norme, določene in sprejete v določeni skupnosti, družbi ali kulturi. Ne le obsežne študije značilnosti mladih prestopnikov, tudi vsakdanje praktične izkušnje z mladostniki, ki svojega vedenja ne morejo vedno usmerjati le tostran meja sprejemljivega, kažejo na heterogenost mladih, ki jih po njihovih dejanjih ali po vedenju označujemo kot prestopnike ali vsaj kot mladostnike z neprilagojenim vedenjem.

Delitev mladostnikov z neprilagojenim vedenjem na podskupine ni opravičljiva le zaradi izrazito različne psihodinamike takega vedenja, temveč je koristna tudi pri načrtovanju obravnave (pa naj bo ta bolj vzgojna, ali pa terapevtske narave in metodike) in pri določanju prognoze neprilagojenega vedenja pri posameznem mladostniku.

Mladostni prestopniki z motnjami v razvoju osebnosti

Adolescenca je obdobje, ki je glede kršenja norm najbolj nevarno v življenju. Večanje socialnega prostora, v katerega se vključuje mladostnik po prehodu iz otroštva, večji energetski in inteligentnostni potenciali, težnja po preizkušanju lastnih sposobnosti, želja po potrjevanju in uveljavljanju, radovednost in raziskovalni duh — vse to in še drugo so razlogi, da mladostnik često prihaja v nasprotje z določili, ki ščitijo mir, varnost in dobrobit drugih ljudi in skupnosti. V primernih razvojnih in vzgojnih razmerah si postopoma že iz otroštva dalje gradi sposobnost obvladovanja in upoštevanja resničnosti tako, da zna vse bolj ustvarjalno usmerjati svoje dejavnosti, če je potrebno, odložiti izpolnitev želja in si v okviru norm oblikovati zadovoljujoče odnose z drugimi ljudmi. Vsi otroci pa ne odraščajo v razmerah, ki bi jim tak raz-

voj omogočale. Če jim osnovna dinamika družinskih odnosov ne daje pravih spodbud, opore modelov, posrednih in neposrednih napotil za zdrav osebnostni razvoj, je prav mogoče, da bo le-ta že zgodaj potekal iz napačnih izhodišč. Če je ob hladnem, odklonilnem, nestrpnem, nezainteresiranem odnosu staršev otrok še konstitucionalno bolj rizičen, je nemaren, pretirano živahen, impulziven, neprilagodljiv, ekspanziven, razburljiv in zahteven, so možnosti za razvoj njegove osebnosti v disocialno smer velike. Svoje notranje boje eksternalizira — doživlja jih kot bitke z zunanjim svetom, v katerem vidi vse polno sovražnikov, ne da bi se zavedal, da so to simbolični nosilci njegovih notranjih stisk. Čustveno nezadovoljen te svoje neprestane konflikte z okoljem vse bolj pomnoži in stopnjuje, sovražnost, zamera, odklonilnost pa vedno bolj zamenjujejo druga čustva pri njem. Nesposobnost za navezovanje pomembnih čustvenih vezi (ki izvira iz bazičnega strahu pred izgubo, doživeto v otroštvu) se prekrije z obilico površnih, kratkotrajnih, nesposobnih navezav, ki mu ne dajejo pravega zadovoljstva. Občutek lastne vrednosti, samospoštovanja in samozavesti gradi le še z negativnimi načini samopotrjevanja, ki dajejo iluzijo lastne trdnosti in sposobnosti. Proces takega razvoja doseže točko, ko je težko razviti kakršenkoli motiv za spremembe v bolj pozitivno smer, takrat, ko iz svojega načina življenja, vedenja in komuniciranja z drugimi mladostniki že črpa nekakšno zadoščenje: svoje želje izpolnjuje na neposreden način s kar najmanj odloga in truda, med vrstniki dobiva ugled, dovoljuje si ožje in širše okolje kaznovati za vse zanemarjanje, neupoštevanje, kaznovanje, sovražnost in omejevanje, ki ga je bil deležen.

Osebnostno moten mladostnik običajno kaže zelo nizek prag za frustracije (hitro, intenzivno in neorganizirano se odziva na vsa občutja prikrasnosti, prizadetosti ali omejevanja takojšnje izpolnitve želja) in izrazito željo po vzburljenju (»stimulus seeking behaviour«), teži za tveganjem in razburljivim načinom življenja. Ekstravertiran in ekspanziven, kot običajno je, je dejavno, a površno prisoten na velikem socialnem prostoru, potreben pa je spodbude in upoštevanja v krogu drugih neprilagojenih vrstnikov, s katerimi deli sistem vrednot, način vedenja, žargon in stil oblačenja. Lastno vrednost in zadovoljstvo s samim seboj oblikuje po načelih, ki so veljavna v njegovi klapki — ta pa običajno vključujejo drznost, tveganje in izvirnost v izbiri dejanj, ki kršijo družbene norme.

* Doktorica znanosti, docentka, vodja psihiatrične službe za mladostnike, Center za mentalno zdravje. Univ. psihiatrične klinike.

Pri tem si pomaga tudi s spodbudo, ki jo črpa iz alkohola ali drog, v tem primeru se drogira po politotoksikomanskem, neselektivnem tipu.

Mladostniki, katerih neprilagojeno vedenje je subkulturno pogojeno

Pojma subkulture, z vsemi njegovimi implikacijami, seveda ne moremo povsem zanemariti pri oceni neprilagojenega vedenja osebnostno motenega mladostnika, saj je ta praviloma član te ali one subkulturne skupine, vendar je pri njem pred to »socialno« v ospredju osebnostna problematičnost. To pa ne velja za mladostnike, ki so se prilagodili subkulturni skupini vrstnikov iz drugih, bolj zunanjih, miljejskih in socialnih razlogov, pri tem pa osebnostno niso nujno moteni. Ti mladostniki so sposobni in pripravljeni sprejemati norme in ravnati po njih, vendar so jim najbližje, najbolj dostopne in razpoložljive, pač norme subkulturne skupine. Tu si razvijejo občutja pripadnosti, si oblikujejo svoje vedenje, njihova prestopniška dejanja (izvršena po kodeksu, veljavnem v skupini) in nasploh odklonsko vedenje so del splošnih skupinskih dejavnosti in običajno ne dosegajo resnosti, krutosti in destruktivnosti osebnostno motenih mladostnikov. Tudi enaka dejanja imajo drug pomen in dinamiko pri enih oziroma drugih mladih prestopnikih (na primer kraja osebnostno motenega mladostnika nosi vedno sovražno sporočilo, je izvršilcu največkrat mekoristna in mu simbolično prinaša zadoščenje, tatvina »subkulturnega« prestopnika pa ima praktičen pomen, prisvojen predmet mladostnik uporabi, ga deli z vrstniki). Za dogajanje v družini te skupine mladostnikov niso značilni toliko konflikti, medsebojno manipulativni odnosi, polni sovražnosti, zlorab, brezčutnosti kot pri osebnostno motenih prestopnikih, temveč bolj prazni, blede v vsakdanje težave zadržani odnosi, brez privlačnih motivov, vrednot in ciljev, ki bi jih starši posredovali otrokom.

Nevrotični mladoletni prestopniki

Za razliko od osebnostno motenih so nevrotični mladoletniki često vase zaprti, introvertirani, negotovi vase, nedružabni, polni tesnobe in zavor pri čustvenem, socialnem in storilnostnem področju. Največkrat so samotarski, polni bojazni, dvomov in nezaupanja v svet okrog sebe, preobčutljivi. Tako čustveno moteni so zrasli v

družinah, ki jim niso pomagale razviti pravega zaupanja vase, zdrave podjetnosti, sposobnosti sprostitev in uveljavitev, primerne njihovim često visokim umskim sposobnostim. Depresivne matere in odsotni ali pa alkoholizirani očetje so največkrat model njihovih staršev. Ker jim številne nevrotične in konstitucijske zavora preprečujejo primerno sproščanje čustev in bolečih občutij, se v njih kopiči napetost in emocionalna težnja, ki si utegne v obliki intenzivnega preboja izbrati pot navzven. Prestopki ali tudi kazniva dejanja, ki jih izvrše v takem stanju čustvene krize nevrotični mladostniki, so največkrat prav nesmiselni, izvršeni nespretno in neobgljeno, neredko z jasnimi znaki, ki pričajo o izvršilcu dejanja in njegovi izraziti težnji po samokaznovanju. Pretirano ulkvarjanje z občutjem lastne krivde in nevednosti je razlog, da nevrotični prestopniki ne ponavljajo pogosto svojih dejanj ali pa celo ostanejo pri enem takem dejanju. Razen vloge sprostilnega ventila v klopčiču napetosti in potrebe po samokaznovanju dejanje samo nevrotičnemu mladostniku ne prinaša niti koristi niti uveljavitve. Od vseh neprilagojenih mladostnikov so le nevrotični potrebni klasične psihiatrične pomoči.

Mladoletni prestopniki z nižjimi intelektualnimi sposobnostmi

Mladostniki, katerih neprilagojeno vedenje je povezano z njihovimi nižjimi intelektualnimi sposobnostmi, niso toliko problematični zaradi svoje pogostosti ali resnosti prestopkov (izjema so spolna kazniva dejanja ali pa nasilna dejanja pri duševno zaostalih, ki kažejo tudi druge znake duševne motenosti), kot se v splošnem misli. Huje duševno zaostali mladostniki so med prestopniki sploh redki, več pa je mejno ali blažje inteligenčno manj razvitih. Njihove inteligenčne zmogljivosti niso toliko nižje, da ne bi mogli predvideti posledic svojih dejanj, ne dopuščajo pa jim zahtevnejših oblik samopotrjevanja, tudi njihova obvladljivost in sposobnost samokontrole je ob večji impulzivnosti običajno šibkejša. Ti mladostniki se vključujejo v prestopniške klape, ker imajo v drugih skupinah vrstnikov pač slabše možnosti vključevanja in manj priložnosti za enostavnejše oblike uveljavljanja. Tudi socialne in komunikacijske zahteve v teh klapah niso prehude, da bi jim ne zmogli slediti. Zakonitosti dinamike tovrstne skupine so take, da je v vsaki večji skupini teh mladostnikov po

nekaj inteligenčno manj sposobnih, vodljivejših in bolj podredljivih, ki prevzemajo manj »častne«, a potrebne naloge za skupino ali pa imajo vloge nekritičnih in hitro zadovoljnih pritrjevalcev in občudovalcev »elitnega«, vodilnega dela klape.

Ocena prognostičnih dejavnikov

Dejavniki, ki pri posameznem neprilagojenem mladostniku dajejo še posebno slabo prognozo, so:

- zgodnji začetek prestopniškega vedenja,
- družina, ki to vedenje dopušča, spodbuja, ali pa daje celo tudi modele zanj,
- večje število prestopniških dejanj različnih vrst,
- prestopki, ki ne kažejo povezanosti z dogajanjem v okolju (niso razložljivi kot akutna čustvena reakcija),
- nesposobnost in nepripravljenost mladostnika, da bi na bolj sprejemljive in neškodljive načine iskal izkušnje in samopotrditvev.

Ugodni prognostični dejavniki:

- kasen začetek in redko izvrševanje prestopkov,
- ohranjeni čustveni odnosi z domačimi ali pa vsaj pripravljenost staršev, da se odnosi intenzivirajo in izboljšajo,
- čustvena odzivnost mladostnika,
- obstoječi odnosi z vsaj nekaj dobro prilagojenimi mladostniki,
- vključenost v šolo in vsaj zadostna šolska uspešnost,
- vključenost mladostnika v vsaj eno neprestopniško (npr. športno, rekreacijsko...) dejavnost, ki mu prinaša zadovoljstvo.

2. Psihodinamika posameznih pojavnih oblik prestopniškega vedenja

Kot vsa druga dejanja imajo tudi prestopki psihodinamsko ozadje in tudi za neprilagojeno vedenje velja, da ga sprožijo, usmerjajo in oblikujejo izvenzavestni motivi in težnje. Ker je povezava med podzavestnim dogajanjem in prestopkom najpogosteje posredna in zapletena, po samem dejanju ni vedno lahko sklepati na motive, ki so ga sprožili. Ta povezava je običajno simbolična, premeščanje notranjega konflikta navzven v svet akcije ni znan niti samemu izvršilcu dejanja. Samo dejanje prinaša izvršilcu v

nekem smislu ugodje in razbremenitev, saj mu v najširšem pomenu vedno omogoči sprostitev notranjih napetosti. Čeprav motivov in intimnih konfliktov, ki privedejo do posameznih pojavov prestopništva, ne smemo povsem posploševati, pa je vendarle ugotovljeno, da ima večina prestopkov iste vrste zelo podobno dinamiko. To najtočneje velja za taka dejanja, ki in kadar jih izvršujejo osebnostno moteni mladostniki. Psihodinamika neprilagojenega vedenja nevrotičnih adolescentov je običajno bolj zapletena, v primerih »subkulturnega« prestopništva pa je dinamika tega vedenja preprostejša, neposrednejša, bolj konkretna in manj simbolična.

Beganje od doma in izostajanje zdoma

je lahko znak trajnejše konfliktnih odnosov doma, posebno med mladostnikom in njegovimi starši, ali pa je reakcija na nenadno zaostrene odnose, ki v mladostniku porušijo zaupanje v starše. Že dalj časa trajajoči konfliktni odnosi, v katerih se kopiči sovražnost ali pa v njih izgovarjajo medsebojna čustva v napeto praznino, lahko poženejo mladostnika zdoma tudi za dalj časa. Ker boleča čustva prizadetosti, zamere in strahu često teži z manj sprejemljivim ali celo prestopniškim vedenjem (potepanje, kraja, ponočevanje, promiskuiteta), je mladostnikov beg od doma neredko ocenjen s strani odraslih kot izraz želje po zabavi, razvedrilu in lagodnosti. Osebnostno moteni mladostniki, ki jim tako vedenje ob priliki vse pogostejših begov od doma na svoj način tudi v resnici godi, svoje bege podaljšujejo in v te dejavnosti privabijo tudi vrstnike, ki ne izhajajo iz tako hudo motenih družin kot oni. Nekateri begi od doma vsebujejo tudi elemente maščevanja staršem za kak ostrejši vzgojni ukrep, pri nevrotičnih mladostnikih pa se v njih skrivajo občutja krivde pred starši zaradi v resnici ali le v domišljiji izvršenega nedobrobranega dejanja.

Izostajanje iz šole

Neuspešnost, strah pred slabimi ocenami, pomanjkljivo vključevanje v skupino sošolcev, strah pred nasilnimi vrstniki in njihovimi pritiski — to so najpogostejši vzroki za občasno izostajanje od pouka pri zelo številnih učencih in dijakih. Prestopniški mladoletniki pa »šprijajo« pouk bolj pogosto in dalj časa zato, ker v šoli težko vzdržijo, gojijo odpor do šole in na-

čina življenja v njej, se morda počutijo izolirane ali etiketirane zaradi svojega vedenja ali pa jih pač privlačijo zanimivejše in bolj razburljive dejavnosti.

Objestnost

Občasna neomejena radost nad iluzijo lastne vsemogočnosti, ki se ne spremeni za posledice izvršenih dejanj, je sicer nasploh dokaj značilna za obdobje adolescence. Mladostnike, ki se sicer brez večjih težav obvladujejo, rada spodbudi k objestnemu vedenju alkoholna pijača, ki pa ob posebnih priložnostih, kot so na primer razne proslave, že tako le zelo redko manjka. Najbrž ni odraslega človeka, ki se ne bi iz mladosti spominjal te ali druge oblike objestnosti. Po vsebini in načinu vedenjskih izrazov objestnosti je videti, da so hoteli biti adolescenti ob tem izvirni, duhoviti, šaljivi, pravi namen teh dejanj ni nasilje ali razdiralnost, četudi so posledice včasih za koga neprijetne.

Vandalizem

se od objestnosti razlikuje po tem, da poškodovanje ali uničevanje predmetov in dobrin nosi kalb nasilja in sovražnosti, usmerjene na širši krog ljudi, ki jim poškodovan predmet služi ali nekaj pomeni. Zato si za vandalska dejanja izbirajo zelo znane ali pa vsaj splošno opazne in eksponirane objekte, dejanje pa izpeljejo naskrivaj, včasih tudi po skrbni predhodni pripravi in ne nujno v afektu in nenadoma. Neusmerjen protest, prazno sporočilo »vam bom že pokazal« maščevalnost in želja po razvrednotenju in poniževanju drugih izhajajo največkrat iz lastnih občutij ne vrednosti, neupoštevanosti, ponižanosti. Zato je zadoščenje toliko večje, kolikor večji je simbolični pomen objekta, ki nosi sledove take »sprostitve« (pokopališča, spomeniki ...).

Razdiralnost

Poškodovanje in uničevanje bolj slučajno izbranih predmetov, ki so pač bolj dostopni in pri roki, je večkrat posledica neobvladanih močnih afektov, impulzivnosti in čustvene napetosti izvršilcev teh dejanj. Dokazovanje lastne moči in drznost se vplete v motivacijo za ta dejanja. Tako kot za druga dejanja te vrste je alkoholni opoj spodbuden in čest sodejavnik, ki krepi moč

s tem da zrahlja kontrole. Razdiralnost kot način sprostitve ob emocionalnih napetostih se lahko pojavlja že zelo zgodaj kot za posameznika značilna oblika vedenja in jo pri mnogih mladoletnih prestopkih zasledujemo že tja nazaj v otroštvo.

Krutost

kažejo dejanja, pri katerih prinaša zadoščenje, telesna in ali duševna bolečina, prizadejana drugemu bitju. Kot izrazito in često uresničeno lastnost izražajo krutost huje osebnostno moteni mladostniki, katerih življenjska zgodovina odkriva, da so bili s strani svojih najbližjih tudi sami pogosto deležni raznovrstnih (ne nujno telesnih) oblik krutosti. Tudi oni so že zelo zgodaj kazali to lastnost, bodisi z mučenjem živali ali trpinčenjem šibkejših od sebe, s čimer so si po posredni poti zdravili rane, ki so jim jih s svojo krutostjo prizadejali drugi. Postopoma se ta povezava z lastnimi bolečimi izkušnjami izbriše, ostane pa iskanje zadovoljstva in ugodja po tej poti. Mnogi neprilagojeni mladostniki si za ta dejanja izbirajo žrtve, ki se zaradi svoje samokazovalnosti in težnje po submisivnosti na svoj način ponujajo že same.

Nasilnost

(Izrazu »agresivnost« se psihiatrični jezik v tej zvezi izogiba, ker je preširok in ne vključuje zgolj negativnih in škodljivih dejanj ad gredior — pristopiti, lotiti se.)

Psihodinamika nasilnih dejanj in nasilnega vedenja je tako raznovrstna in bogata, kot je obsežna raznolikost izrazov nasilništva. Nasilna dejanja so izolirana, usmerjena bolj ali manj očitno, občasna, reaktivna, sprožena v določenih okoliščinah, nasilno vedenje pa je splošen način, že uveljavljen stil pristopa prestopnika do posameznikov in skupin. V nasilništvo vključujejo nekateri tudi vandalizem, razdiralnost in krutost, drugi pa s tem pojmom označujejo le dejanja in vedenje, ki oškoduje ali resno ogrozi telesno in duševno integriteto drugih ljudi.

Reaktivna nasilna dejanja, ki jih sproži občutje prizadetosti, prikrajšanosti, odklonitve ali omejevanja pri posamezniku, so sorazmerno pogosta, a ne vedno resnično nevarna. K resnejši neposredni nezavrti, neobvladani nasilnosti v frustraciji (ki ni nujno objektivna) so nagnjeni mladostniki, katerih sistem kontrol je razrah-

ljan zaradi različnih razlogov: močnih afektov, impulzivnosti, organske okvare osrednjega živčevja...

Neredko pa je povezava med nasilnim dejanjem in prvotnim motivom zanj bolj zapletena in prikrita. Nasilja je lahko deležen objekt, ki je le v posredni zvezi z izvorom frustracije in je le simbolični nosilec lastnosti pravega vira nasilneževe ihte. Nasilnost (lahko se ji pridružijo tudi prvine krutosti in razdiralnosti) je lahko sredstvo v boju za zaželene predmete, orožje pri bitki za nadvlado, iskanje pozornosti, naučen način vedenja do drugih, ali pa celo nadkompenziran in prikrit strah pred nasilnostjo drugih. Motiv za ponavljanje nasilnih dejanj in za prehod v splošno nasilno vedenje izvira pri prestopnikih adolescentih iz njihove potrebe, da si zgradijo predstavo o sebi, o močnem, možatem, nepremagljivem heroju, ki mu občudovanje vrstnikov in strah nasprotnikov neprestano potrujeta njegovo moč in vrednost.

V mnogih prestopniških klapah se nasilništvo namreč visoko vrednoti. Resnična in globoka negotovost, ki tiči v psihodinamiki prestopnika, se prekriva in duši ob nasilnih dejanjih (ter odzivih ljudi, na katere je nasilje usmerjeno), kot se ekshibicionistov kastracijski strah tolaži ob reakciji preplašenih deklic. Nasilje nad pripadniki skupin, s katerimi je mladostnik v konfliktu («šminke», profesorji, organi javne varnosti...), je poskus obračuna z lastnimi zmanjšanimi možnostmi na določenem področju: npr. na polju zunanjega videza, šolske neuspešnosti, samokontrole.

Avtoagresivna dejanja

Samopoškodbe in dejanja, ki imajo po načinu izvedbe in izbiri sredstva videz samomorilnih dejanj, imajo pri neprilagojenih mladostnikih drugačno psihodinamiko kot pri nevrotičnih, depresivnih in čustveno motenih adolescentih. Vsebujejo več elementov manipulativnosti z okoljem, samokaznovalnih tendenc in izkrivljenega načina iskanja ugodja, ki ima pri zvišanem pragu za bolečino, značilnem za osebnostno motene mladostnike, še svoje posebne dimenzije. Avtoagresivna dejanja so posledica blokade vseh možnosti navzven usmerjene agresivnosti, ki ima lahko različne vzroke. Impulzivnost in nepredvidljivost nekaterih dejanj iz tega kroga lahko tudi brez resničnega samomorilnega namena privede do tragičnega izida.

Verbalna napadalnost

Se pojavlja izolirano ali pa v povezavi z ostalimi nasilniškimi dejanji. Je pogosta in prisotna na vseh ravneh mladoletniškega komuniciranja. Kadar je del žargona iz slovarja mladih, ne nosi posebno zavestne osti v sebi, kadar pa je uporabljena z namenom in posebno usmeritvijo, pa olajšuje sovražna in odklonilna sporočila posameznikom ali skupinam ljudi. Besede in izrazi ki jih mladi uporabljajo v tem smislu, niso izbrani slučajno — označujejo simbole, ki so v nekem okolju, času ali prostoru iz posebnih (tradicionalnih ali trenutnih) razlogov tabuirani ali nesprejemljivi: zato so tako pogosti izrazi s področja spolnosti ali izrazi, ki burijo družbeno klimo in nasprotja med generacijami.

Napisi na zidovih (pri tem ne mislimo na »literarne« grafite) vsebujejo značilnosti verbalne napadalnosti in vandalizma. Medtem, ko je vloga enih predvsem sprostitvev napetosti na konfliktnem tabuiranem področju (seksualna vsebina je v zadnjem času redkejša, kolikor manj je ta tema tabuirana in kolikor drugih sprostitvenih ventilov je na razpolago), pa so drugi napadalnejši, izzivalnejši in v bistvu sovražnejši. Vendar pa ima tako kot pri mnogih oblikah vedenja pri mladostnikih tudi pri tem moda velik vpliv. Tako stoji za večino teh »sporočil« na zidovih le prazno posnemanje in ponavljanje trenutno moderne teme, brez resničnega ideološkega ozadja. To je večini teh pisanih mladostnikov celo povsem neznano, saj gre največkrat za preproste, površne, ne posebno razmišljajoče, nediferencirane mladostnike, ki si z napisi, za katere so slišali, da so »nevarni«, poskušajo večati ugled pred drugimi in pred samim seboj.

Tatvine

Prisvajanje tuje lastnine je eno od klasičnih oblik odklonskega vedenja. Od drobnih kraj v samopostrežnih prodajalnah, do tatvin oblačil, značilnih za dekleta, in tatvin motornih vozil, značilnih za fante, ali vlomnih tatvin, ki privlačijo prestopniške klape — široka je lestvica dejanj na tem področju.

Prisvajanje iz preproste potrebe po določenem predmetu je pravzaprav redko, omejeno le na res ožji krog mladostnikov iz socialno huje prikrajšanih okolij. Pogostejše so drobne, skoraj nesmiselne tatvine (če ocenjujemo vrednost in potrebnost ukradenih predmetov), ki prinašajo

mladostniku vzburjenje, tveganje in potrditev drznosti in niso nujno povezane z osebnostno motenostjo mladostnika (čokolade, sladkarije v prodajalnah). S psihološkega stališča so bolj zanimive tatvine predmetov, ki imajo v mladostnikovem doživljanju poseben prenesen pomen. Za dekleta so to oblačila in kozmetika, torej sredstva, ki prinašajo potrditev in uveljavitev razvijajoče se ženskosti. Fantom pa pomenijo simbol moči in moškosti motorna vozila; prisvojiti si jih, posedovati in voziti jih, jim prinaša občutje gotovosti vase prav na področju, na katerem so v tem razvojnem obdobju še posebej občutljivi.

V kodeksu prestopniških klap so vlomne tatvine visoko cenjene, saj imajo zven »kriminala velikega formata« in utrjujejo težnjo po črnem herojstvu.

Motnje spolnega vedenja

Kljub temu, da se tudi v adolescenci pojavljajo različne odklonskosti v spolnem vedenju, je oznaka večine od teh s pojmom »motnja« s psihiatričnega stališča problematična. V adolescenci razvoj spolnosti še poteka in ocena odklonsko-

sti je bolj odvisna od togosti oziroma širine norm značilnih za okolje, v katerem mladostnik odrasča. Nasilje, povezano s spolnostjo, ni pogosto zaskrbljujoče, izvira pa tudi iz celotne osebnostne, ne le specifične spolne motenosti posameznika. Promiskuiteta je pogostejša; v pogostih, neselektivnih, površnih odnosih, zreduciranih le na spolne odnose ob bornih drugih medsebojnih komunikacijah, si mladostniki iščejo iluzijske predstave o lastni sprejetosti in ljubljenosti. Čustveno osiromašeni, odtujeni ali celo sovražni in grobi odnosi tam, kjer se oblikuje sposobnost za prave in pomembne čustvene navezave — v družini — ženejo mladostnika v neobvezujoča in kratkotrajna razmerja, ki ne nosijo v sebi grožnje izgube, odklonitve in razočaranja.

— — —

Kljub določenim zakonitostim, ki veljajo za psihodinamično neprilagojenega vedenja, pa je treba pri vsakem konkretnem mladostniku, ki je izvršil prestopok ali pa že razvil prestopniško vedenje, posebej, poglobljeno in pozorno oceniti celotno soigro psiholoških, konstitucijskih in družbenih dejavnikov, ki so ga do takega ravnanja privedli.

SLOVSTVO

1. Berkowitz, L.: **Aggression**. McGraw Hill, New York, 1962.
2. Bernstein, R. M.: The relationship between dimensions of delinquency and the development of self and peer perception. **Adolescence**, 16, No 63, 1981.
3. Copel, S. L.: **Behaviour pathology of childhood and adolescence**. Basic Books, New York 1973.
4. Donnelly P.: Athletes and juvenile delinquents; a comparative analysis. **Adolescence**, 16, No 62, 1981.
5. Garattini, S. in Sigg E. B.: Aggressive behaviour. **Excerpta Medica Found**, Amsterdam, 1969.
6. Hare, R. D. in Shaling D.: **Psychopathic behaviour**. John Wiley and sons, New York, 1978.
7. Hajdukovič, Č.: **Sudska psihiatrija**. Medicinska biblioteka, Beograd-Zaječar, 1981.
8. Jašovič, Ž. B.: **Kriminologija maloletniške delinkvencije**. Naučna knjiga, Beograd 1978.
9. Kobal, M.: Vedenjske motnje v otroštvu in adolescenci. **Pedo-psihiatrija 2**, Katedra za psihiatrijo medicinske fakultete v Ljubljani in Klinična bolnišnica za psihiatrijo, Ljubljana, 1976.
10. Lonard, S. in Sneer H. J.: **Psychoanalytic approach to problems and therapy of adolescents**. P. B. Hober Inc., New York 1961.
11. Toch, H.: **Nasilnici**, Prosveta, Beograd, 1978.
12. Wattenberg, W.: **Social deviancy among youth**. University Press, Chicago, 1966.
13. Wishrie, H.: **The impulsive personality**, Plenum Press, New York and London, 1977.

UDC 343.95/.96-053.7

Psychiatric Views on Some Questions Concerning Juvenile Delinquency

Žmuc-Tomori, dr. Martina, Assistant Professor of Psychiatry, Center for the Mental Health-Adolescent Department, Ljubljana

Maladjusted or deviant behavior in juveniles takes different forms just as much as the psychological basis upon which such behavior develops. Juveniles manifesting maladjusted and delinquent behavior can be divided into four groups: juveniles with personality disturbances, juveniles whose behavior is subjected to subcultural norms, neurotic juveniles and juveniles with lower intellectual capacities.

The article further describes particular manifested forms of maladjusted behavior, tracing the fundamental courses of their psychodynamics. In making an assessment of each type of maladjusted behavior in juveniles, environmental determinants of personality development must be taken into consideration as well as the conditions giving rise to maladjusted behavior.